

Sula kommune

► Nytt renseanlegg på Kvasnes

Konsekvensutredning kulturarv

Oppdragsnr.: 5197052 Dokumentnr.: Versjon: B02 Dato: 2021-05-28

Oppdragsgiver: Sula kommune
Oppdragsgivers kontaktperson: Joakim Sletta
Rådgiver: Norconsult AS, Valkendorfsgate 6, NO-5012 Bergen
Oppdragsleder: Pernille Lervåg Ibsen
Fagansvarlig: Heidi Handeland
Andre nøkkelpersoner: Are Skarstein Kolberg (KS)

B02	2021-05-28	Kvasnes avløpsrenseanlegg - konsekvensutredning kulturarv	HeHan	AreKol	PerLer
B01	2021-05-06	Utkast_KU kulturarv	HeHan		
Versjon	Dato	Beskrivelse	Utarbeidet	Fagkontrollert	Godkjent

Dette dokumentet er utarbeidet av Norconsult AS som del av det oppdraget som dokumentet omhandler. Opphavsretten tilhører Norconsult AS. Dokumentet må bare benyttes til det formål som oppdragsavtalen beskriver, og må ikke kopieres eller gjøres tilgjengelig på annen måte eller i større utstrekning enn formålet tilsier.

► Sammen drag

I forbindelse med reguleringsplan for avløpsrenseanlegg på Kvasneset i Sula kommune er konsekvenser for kulturminner og kulturmiljø vurdert. To alternative lokaliseringer for anlegget er vurdert i rapporten. Utredningsområdet ligger øst i Sula kommune ved Vegsundet, i et område som fortsatt kan karakteriseres som preget av jordbruk og kulturlandskap. I utredningsområdet kjennes det flere automatisk freda kulturminner med et tidsspenn fra eldre steinalder til yngre jernalder. Enkelte av lokalitetene er også prioriterte kulturminner i regional kulturminneplan for Møre og Romsdal. Mange av lokalitetene er bosetnings- og aktivitetsspor som i dag ikke er synlige på overflaten, men det kjennes også flere større gravrøyser som må antas å inngå i en sammenheng med flere gravrøyser langs Vegsundet. Både kulturminner innenfor og utenfor utredningsområdet inngår i en kulturhistorisk sammenheng med tidsdybde i bruken av området.

I utredningen er det definert 6 verdiområder innen fagtema kulturarv. Disse strekker seg fra nord til sør i utredningsområdet, i midtre del av utredningsområdet er det definert et større sammenhengende kulturlandskap bestående av en rekke automatisk freda lokaliteter fra steinalder til jernalder, hvorav flere gravrøyser. Det regional prioriterte gravfeltet på Kvasneset inngår sør i verdiområdet, dette berøres ikke av tiltaket. Verdiområdet omfatter også gårdstun og kulturlandskap med steinalder og teiger med jordbrukshistorisk sammenheng. Samlet utgjør dette et kulturlandskap med stor tidsdybde, vurdert til stor verdi. Begge de vurderte alternativene for avløpsrenseanlegget påvirker dette verdiområdet, og de er begge vurdert til å gi middels negativ konsekvens både i vurderingen av delområdet og i samlet vurdering. Alternativ nord er i konsekvensutredningen rangert best til tross for at denne gir direkte inngrep i minst to automatisk freda lokaliteter, muligens også flere. Alternativ midt er rangert under alternativ nord på bakgrunn av at dette alternativet sprer tiltaket i en større del av verdiområdet, og dette er vektlagt i rangeringen. Alternativ midt har imidlertid også direkte konflikt med automatisk freda kulturminner eller sikringssoner.

Begge alternativer krever evt søknad om dispensasjon fra kulturminneloven ved høring av reguleringsplan. Det må påregnes at hvis dispensasjon innvilges kan det settes vilkår om arkeologisk utgravning av berørte lokaliteter og at tiltakshaver må bekoste utgravninger.

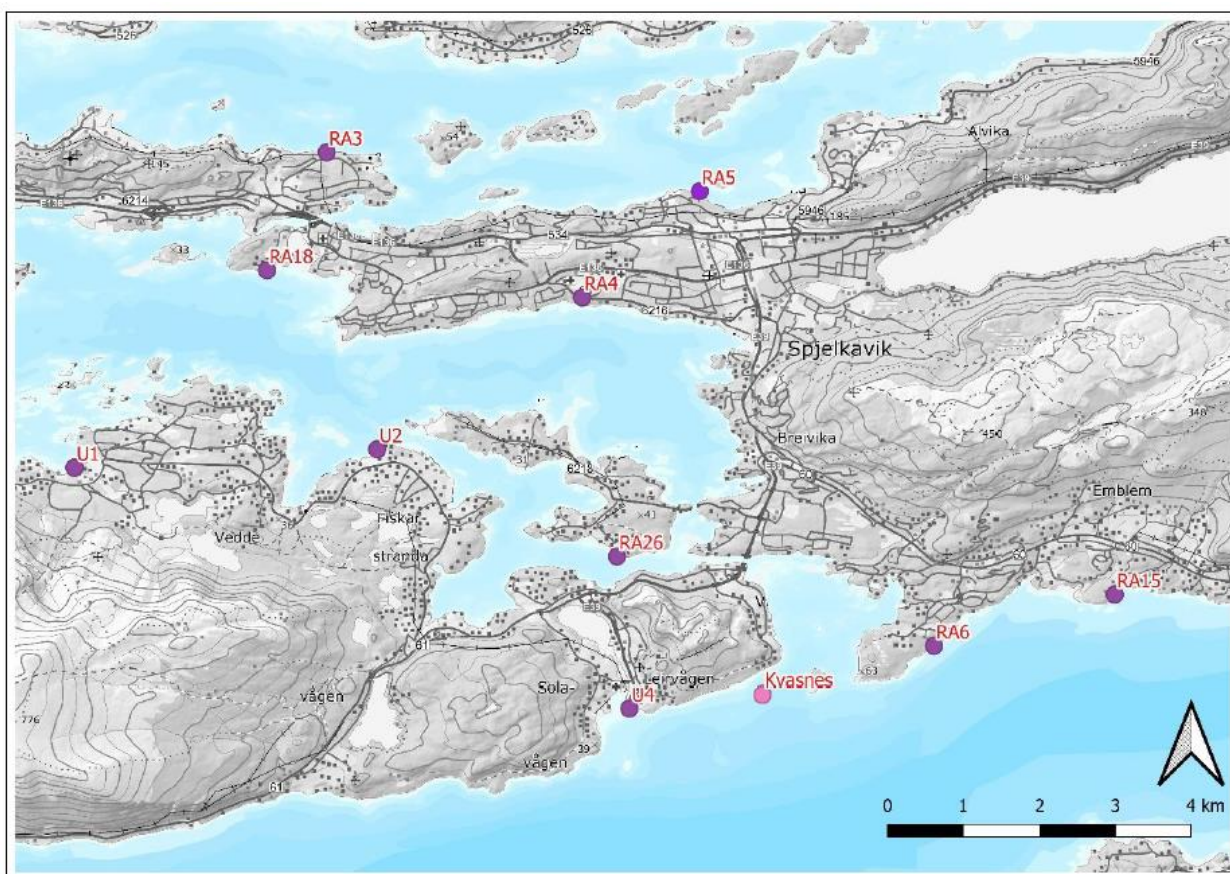
Innhold

1	Beskrivelse av tiltaket	5
1.1	Bakgrunn	5
1.2	Beskrivelse av tiltaket	6
1.3	Krav til utredning	7
2	Metode	8
2.1	Definisjon av plan- og influensområde	9
2.2	Nullalternativet	9
2.3	Konsekvens av alternativer	9
2.4	Metode for utredning av fagtema kulturarv	9
2.4.1	<i>Definisjon og avgrensning av tema</i>	9
2.4.2	<i>Kunnskapsgrunnlag</i>	10
2.4.3	<i>Vurdering av verdi</i>	10
2.4.4	<i>Vurdering av påvirkning</i>	11
2.5	Usikkerhet	11
3	Vurdering av verdi	12
3.1	Kort kulturhistorisk oversikt	12
3.2	Delområder kulturarv	16
3.2.1	<i>Delområde A Kildehaugen</i>	17
3.2.2	<i>Delområde B Veibust gravrøys</i>	18
3.2.3	<i>Delområde C Vegsund naustmiljø</i>	20
3.2.4	<i>Delområde D Veibust-Kongshaugen-Kvasnes</i>	21
3.2.5	<i>Delområde E Kvasnes steinalderboplass</i>	28
3.2.6	<i>Delområde F Lahella</i>	29
3.3	Oppsummering	31
4	Vurdering av påvirkning og konsekvens	32
4.1	Alternativ B-2 (midt)	33
4.2	Alternativ C-3 (nord)	36
5	Samlet vurdering og rangering	39
5.1	Forholdet til kulturminneloven	39
5.2	Anleggsfasen	40
5.3	Skadereduserende tiltak	40
	Referanser	41

1 Beskrivelse av tiltaket

1.1 Bakgrunn

Formålet med reguleringsplanen er å legge til rette for et felles avløpsrenseanlegg på Kvasnes for kommunene Sula og Ålesund som kan erstatte flere eksisterende renseanlegg i begge kommunene som ikke oppfyller dagens krav til rensing.

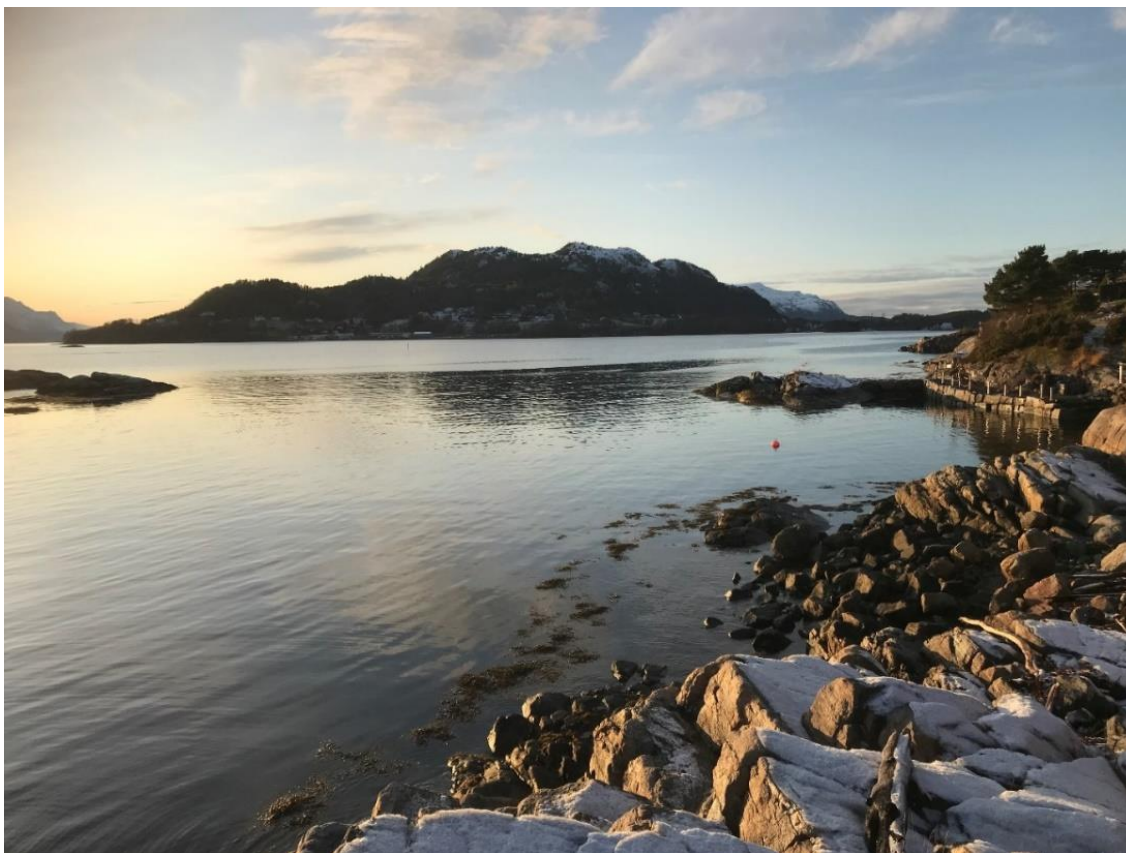

Figur 1: Utslippspunkter for kommunale utslippene i Ålesund og Sula kommune som planlegges sanert (lille punkter) og overført til nytt felles renseanlegg på Kvasnes (rosa punkt)..

Med nytt renseanlegg er det planlagt biologisk rensing for å oppfylle sekundærrensekravet. Anlegget skal medvirke til å redusere forurensingen av fjordene pga. for stort omfang av for dårlig rensert utslipp i begge kommuner. Man kan lese mer om prosjektet på kommunens hjemmeside:

<https://www.sula.kommune.no/tenester/bygg-og-bu/nytt-felles-reinseanlegg/nytt-felles-reinseanlegg-for-kommunane-sula-og-alesund.6423.aspx> eller i planomtale for reguleringsplanen.

Planområdet ligger på Sula kommunes østligste punkt og grenser ut til Storfjorden og Vegsundet. Vegsundet forbinder Storfjorden med Borgundfjorden. Sundet danner et naturgitt skille mellom Ålesund og Sula kommune.

Figur 1-2 Kvasnes ses på andre siden av fjorden. Bildet tatt fra Ramsvika i Ålesund.

Konsekvensutredningen skal være en del av beslutningsgrunnlaget i forhold til endelig plassering av anlegget, tilkomstveger og utslippsledning i forslag til reguleringsplan. Konsekvensutredningen skal peke på fordeler og ulemper ved ulike plasseringer/løsninger på Kvasnes og sammenligne dette med nullalternativet som er at dagens rensesystem i de to kommunene videreføres.

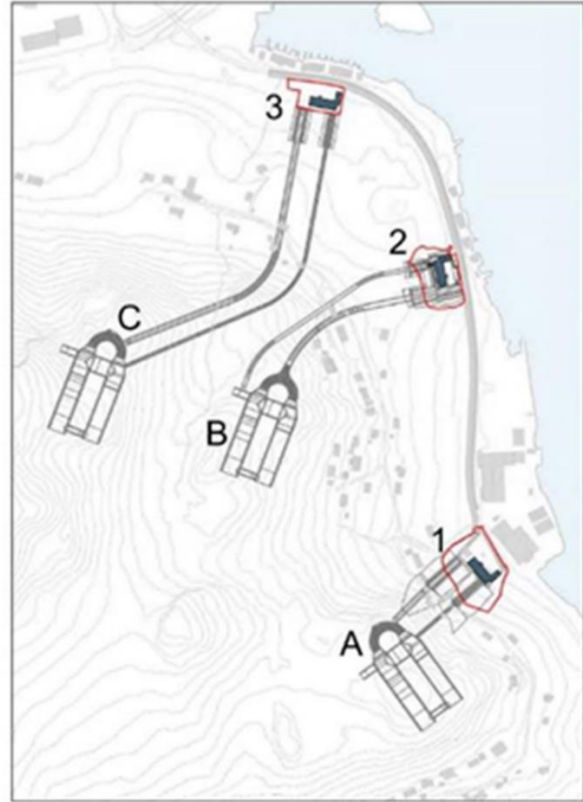
1.2 Beskrivelse av tiltaket

I innledende fase av prosjektet var det tre alternative lokaliteter for renseanlegget som var vurdert på Kvasnes (alternativ 1, 2 og 3 hvor 1 er det sørligste og 3 det nordligste). En silingsrapport utarbeidet av Norconsult AS og Asplan Viak AS (datert 26.05.21) konkluderte med en anbefaling til Sula kommune om å ikke gå videre i utredningen av det sørligste alternativ, alternativ 1. Tilrådommen i silingsnotatet baserer seg på utfordringene knyttet til anleggsgjennomføring sammenholdt med at det ikke finnes andre gode argumenter for å holde på dette alternativet. For detaljer rundt denne anbefalingen vises det til silingsrapporten.

Denne konsekvensutredningen vurderer derfor de to nordligste alternativene på Kvasnes; alternativ 2 og 3 (se kartet under). Selve renseanlegget skal ligge inne i fjellet, men det vil for begge alternativ bli en dagsone hvor det skal etableres et administrasjonsbygg for anlegget, samt påhuggsområde for tunnel for adkomst inn til fjellanlegget. Det vil bli etablert to adkomster for hvert alternativ, en for kjøretøy som benyttes for daglig drift av anlegget, samt en rømningstunnel parallelt med driftsadkomsten.

Figur 3: Flyfoto med avmerking av alternativ 1, 2 og 3. Alternativ 1 ble forkastet i en grundig prosess våren 2021.

Figur 4: Dagsone-alternativ 1, 2 og 3, med plassering av fjellanlegg A, B eller C. (Alternativ 1 og A er forkastet).

1.3 Krav til utredning

Det har ikke vært utarbeidet planprogram for prosjektet.

I forbindelse med varsel om oppstart var det opplistet hvilke tema det var planlagt å konsekvensutrede; kulturminner og kulturmiljø var et av de nevnte tema.

Utredningene skal så langt det er formålstjenlig basere seg på metoden i Håndbok V712 (Statens vegvesen) men gjerne noe forenklet og tilpasset problemstillingene i prosjektet.

2.1 Definisjon av plan- og influensområde

Planområdet er området som fysisk kan bli berørt av tiltaket. Planområdet er det samme for alle tema. *Influensområdet* utgjør et større område utenfor selve planområdet.

Influensområdet defineres som det geografiske området der virkninger kan forventes å opptre. Fordi virkninger vil variere avhengig av fagtema vil også influensområdet være ulikt fra tema til tema, i motsetning til planområdet som er det samme for hele utredningen (se figur 3-8 i Hb V712). Influensområdet for de ulike temaene som behandles i rapporten er derfor presisert. Influensområdet for regionale virkninger vil ofte inkludere et større område enn det som direkte berøres av et nytt samferdselstiltak.

Tiltaket vil i dette tilfellet medføre at flere eksisterende renseanlegg i lang avstand til planområdet avvikles. Konsekvenser som følge av sanering av eksisterende renseanlegg er gjort rede for i den grad det er relevant for det enkelte fagtema.

2.2 Nullalternativet

0-alternativet er sammenligningsgrunnlaget for vurderingen av konsekvensene ved alternativene. Nullalternativet er en videreføring av dagens situasjon. Det betyr at 0-alternativet per definisjon har konsekvensen 0. Konsekvensene av et nytt renseanlegg viser hvor mye utbyggingsalternativet avviker fra nullalternativet (referansesituasjonen).

For fagtema kulturarv legges til grunn at avvikling av anlegg som følge av etablering av nytt renseanlegg på Kvasneset ikke medfører tiltak som påvirker kulturminneverdier i omgivelsene.

2.3 Konsekvens av alternativer

Det er foretatt en samlet konsekvensvurdering og rangering av alternativene. Den samlede konsekvensgraden og rangeringen er presentert i tabell, men også begrunnet tekstlig, slik at det kommer tydelig fram hva som ligger til grunn for vurderingen.

2.4 Metode for utredning av fagtema kulturarv

2.4.1 Definisjon og avgrensing av tema

I Håndbok V712 er kulturarv definert som materielle og immaterielle spor etter menneskelig virksomhet, med fokus på de materielle sporene. Temaet omfatter deltemaene kulturminner, kulturmiljø og kulturhistoriske landskap, inklusive bylandskapet. Kulturminner og kulturmiljø er definert i Lov om kulturminner. Kulturminner er der definert som alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.

Kulturminner kan ha ulik vernestatus. Automatisk freda kulturminner omfatter alle faste kulturminner fra før 1537 og alle stående byggverk med dokumentert opphav fra før 1650, samt samiske kulturminner eldre enn 1917. Skipsfunn og last eldre enn 100 år er vernet. Nyere tids kulturminner med høy kulturhistorisk verdi kan fredes ved vedtak eller forskrift.

Kulturmiljø er definert som et område der kulturminner inngår som en del av en større helhet eller sammenheng. Kulturhistoriske landskap skal i denne sammenhengen forstås som større sammenhengende områder med kulturmiljø, der den kulturhistoriske dimensjonen er fremtredende.

For ytterligere presiseringer vises det til V712 og kulturminneloven.

2.4.2 Kunnskapsgrunnlag

Utredningen er i hovedsak basert på Riksantikvarens nasjonale kulturminnedatabase Askeladden, Gislink, rapporter fra Møre og Romsdals arkeologiske registreringer, den norske Lods, SEFRAX-registeret, historiske foto og kart, samt befaring i planområdet 11.10.2020.

2.4.3 Vurdering av verdi

Verdiområder innenfor utredningstema kulturarv er definert iht kriterier i V712. Metoden åpner for å definere kulturhistoriske landskap, dette benyttes i hovedsak for kulturlandskap definert av kulturminneforvaltningen (f.eks. Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse), og for å synliggjøre kulturhistoriske sammenhenger i infrastruktur, f.eks. vegfar, jernbane, fløtningsanlegg og annet. Landskapsnivået er ikke vurdert beslutsrelevant å benytte i denne utredningen, da plan- og influensområdet er et mindre område i utredningssammenheng.

Tabell 1: Verdikriterier for utredningstema kulturarv iht. V712

		Ubetydelig verdi	Noe verdi	Middels verdi	Stor verdi	Svært stor verdi
Kulturmiljønivå						
Kulturhistorisk betydning	Uten betydning	er alminnelig/lokalt vanlig	har lokal/regional betydning	har stor regional/nasjonal betydning	har stor nasjonal/Internasjonal betydning	
Arkitekturhistorisk betydning		bygningsmiljø som inneholder bygninger av begrenset arkitekturhistorisk betydning	bygningsmiljø som inneholder bygninger med arkitekturhistorisk betydning	helhetlig bygningsmiljø som inneholder bygninger med stor arkitekturhistorisk betydning	helhetlig bygningsmiljø som inneholder bygninger med særlig stor arkitekturhistorisk betydning	
Betydning for kulturell eller etnisk gruppe		inneholder få elementer som kan knyttes til en kulturell/etnisk gruppe	inneholder flere elementer som er karakteristisk for en kulturell /etnisk gruppe	miljø som er karakteristisk for en kulturell/etnisk gruppe	helhetlig miljø som er karakteristisk for kulturell /etnisk gruppe og som er sjeldent/unikt	
Historisk hendelse eller personer		er svakt knyttet til en lokal historisk hendelse/ person	er knyttet til en lokal historisk hendelse/ person	er knyttet til en regional historisk hendelse/ person	er knyttet til en nasjonal historisk hendelse/ person	
Landskapsnivå						
Kulturhistoriske sammenhenger		ligger i en kontekst/sammenheng som er noe fragmentert	Inngår i en kontekst/sammenheng	Inngår i en helhetlig kontekst /sammenheng	Inngår i en særlig helhetlig kontekst	
Kulturhistorisk landskap		delvis ødelagt	som har lokal/regional betydning	som har stor regional/nasjonal betydning	sammenheng som har meget stor nasjonal/Internasjonal betydning (er unikt)	

2.4.4 Vurdering av påvirkning

Påvirkningsvurdering er utført iht kriterier i V712. I vurderingen er lagt til grunn tegninger av tiltaket og utsnitt fra infraworksmodell per 12.05.2021. Tegninger og modell er utarbeidet av Asplan Viak.

Tabell 2: Veiledning for vurdering av påvirkning, deltema kulturarv, V712

Påvirkning	Landskapsnivå	Kulturmiljønivå
Sterkt forringet	Splitter opp det kulturhistoriske landskapet på en slik måte at det sterkt reduserer lesbarheten og forståelsen av sammenhenger. Bidrar til å ødelegge eller sterkt redusere verdien til viktige kulturmiljø. Skaper barrierer.	Ødelegger hele eller størstedelen av kulturmiljøet. Ødelegger den viktigste (mest verdifulle) delen av miljøet. Bidrar til at miljøets funksjon blir ødelagt. Tap av svært viktige enkeltelement.
Forringet	Splitter opp det kulturhistoriske landskapet og reduserer lesbarheten. Reduserer verdien av de enkelte kulturmiljøene. Bidrar til reduserte sammenhenger.	Berører store deler av kulturmiljøet. Reduserer miljøets funksjon. Tap av viktige enkeltelement.
Noe forringet	Splitter opp det kulturhistoriske landskapet, men dette kan fortsatt fungere som ett landskap uten vesentlig tap av lesbarhet. Svekker sammenhenger og forbindelseslinjer.	Berører en mindre viktig del av kulturmiljøet. Tap av mindre viktige enkeltelement. Svekker sammenhengen.
Ingen/ubetydelig endring	Ingen påvirkning/ubetydelig endring.	Ingen påvirkning/ubetydelig endring.
Forbedret	Gjenoppretter sammenhenger der det har vært brudd og bedrer kontakten mellom kulturmiljøer. Bidrar til restaurering av viktige kulturmiljø og kulturhistoriske landskapselement. Reduserer eksisterende negativpåvirkning eller tar bort støy.	Bedrer tilstanden vesentlig ved at eksisterende negative inngrep tilbakeføres. Bidrar til restaurering av kulturmiljøer eller kulturminner. Reduserer påvirkning eller tar bort støy.

2.5 Usikkerhet

Innen utredningstema kulturarv vil den største usikkerheten i mange tilfeller være knyttet til potensiale for funn av hittil ukjente automatisk freda kulturminner. Møre og Romsdal fylkeskommune har i dette tilfellet utført arkeologiske registreringer på land og påvist nye funn i planområdet i 2019 og i 2020. Registreringsrapport fra 2021 foreligger og er benyttet i utredningen. Kunnskapsgrunnlaget for utredning av kulturarv vurderes som godt.

3 Vurdering av verdi

3.1 Kort kulturhistorisk oversikt

Utredningsområdet dekker tre matrikkelgårder; Veibust gnr 59, Kongshaugen gnr 58 og Kvassnes gnr 57. Topografisk karakteriseres området av et belte med morenemasse langs sjøen, hvor gårder og bosetning er lokalisert, også i moderne tid. Gårder med høy alder og en rekke funn fra ulike forhistoriske perioder tilsier at området har vært attraktivt for bosetning over lang tid. Utredningsområdet ligger også sentralt til for ferdsel sjøvegen, og det er flere naustmiljø i Vegsundet. Enkelte naust fremstår eldre, mange er fornyet men i tradisjonell utforming.

Gjennem **Vegsundet** (det trange sund mellem Sula og Oksø) staaer Storfjorden i forbindelse med farvandet søndenom Aalesund: **Borgundfjord** og **Aasefjord**. Fra Storfjorden stævner man ind **Flisfjorden** (bugten mellem Sula og Oksø) passerer **Flisholmen** og **Haneskjær**, hvilke er farbar paa begge sider. Derpaa styres nordenom de to sorte, og søndenom de to røde staker mellem **Reit-haugholmen** og **Snauholmen**, og videre rundt **Klokkerneset** vest-over gennem **Vegsundets** smale opmadrede rende, som markeres ved 2 røde staker paa **nordsiden** og 3 sorte staker paa **sydsiden**. Dybden i sundet ved laveste lavvand er 9 fot.

Dampfartøier maa passe paa at støte i dampfloiten i god betids før entringen av sundet, som kun gir plads for et enkelt fartoi ad gangen.

Figur 3-1 Utsnitt fra Den norske Lods 1871, s.86-87

Figur 3-2 Vegsundet i dagens situasjon, sett fra nordlige del av utredningsområdet

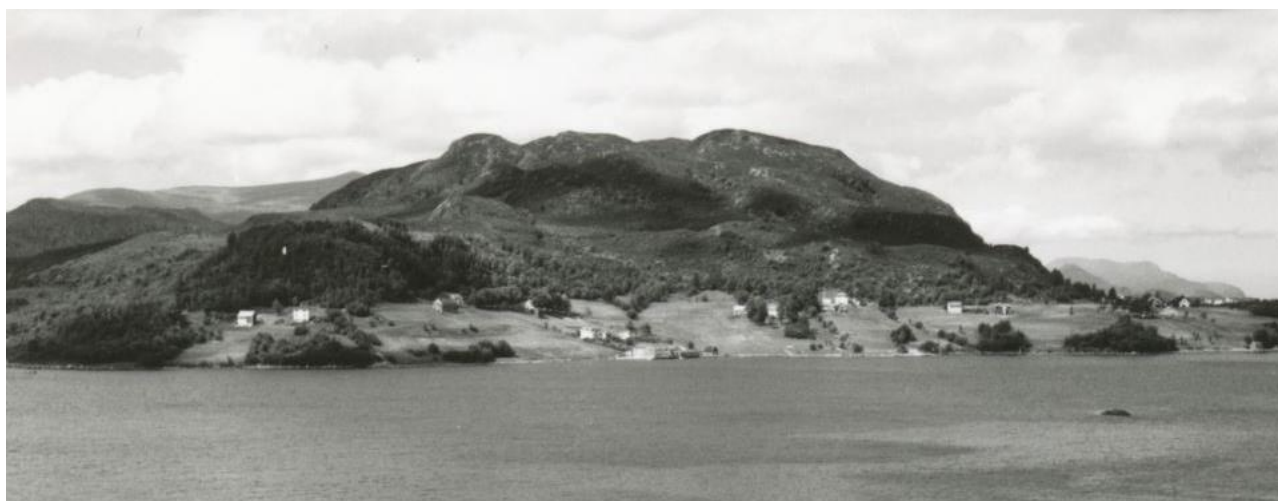
Ytre deler av Mørkekysten er rikt på boplasser og aktivitetsspor fra steinalder, og spor etter steinalderbosetning kjennes både i utredningsområdet og i omgivelsene rundt. Bosetning i fangststeinalder var i høy grad tilpasset marine ressurser, og bosetningene ble gjerne lagt nær datidens strandslinje. Med innføring av jordbruket endres bosetningsmønsteret. Det tidligste jordbruket var svedjebruk, hvor vegetasjon på små åkerlapper ble svidd av. Fra sen yngre steinalder er bosetningen mindre strandbundet.

Bronsealder defineres av at bronse tas i bruk som redskapsmateriale. Redskaper og gjenstander av bronse er forholdsvis sjelden i norske kontekster, og steinteknologi til våpen- og redskapstilvirkning var fortsatt viktig. Et karakteristisk element for bronsealder er de såkalte kystrøysene, gravrøyser som synes å være anlagt god synlig fra skipsleia, og kan ha fungert både som statusmarkører og seilingsmerker. I utredningsområdet er det flere røyser som trolig er fra bronsealder, fra nord til sør i planområdet. Flere av røysene er store og tydelige og har vært godt synlige ved innseiling til sundet. Røysene inngår også i en sammenheng med røyser utenfor utredningsområdet. I dag er røysene mye tilgrodd og synes ikke på avstand.

I løpet av jernalder etableres gårdsbosetning slik vi kjenner den fra historisk tid, med gårdstun, inn- og utmark. Selv om gravminner også i jernalder viser tilknytning til ferdselsårer på land og til vanns, synes lokaliseringen av graver nå også å være forbundet med gårdsstrukturen, f.eks. at gravene fungerte som en form for eiendomsmarkør. Jernet fikk vesentlig større betydning enn bronse som våpen- og redskapsmateriale.

Gården Kvasnes er nevnt i skriftlig kildemateriale på 1400-tallet, blant annet Aslak Bolts jordebok rundt 1440, da deler av gården lå under erkebispestolen. Gården Kongshaug opptre ikke i skriftlige kilder før på 1600-tallet, da den lå under kronen. Dette, sammen med at Kongshaug også omtales som Kvassneshaug på 1700-tallet, indikerer at Kongshaug ble skilt ut fra Kvasnes.

Med utskiftningslovene på 1800-tallet endret jordbruket seg fra et ekstensivt jordbruk med lav produktivitet til intensiv drift. Hamskiftet i jordbruket var en del av den industrielle utviklingen med byvekst og vareproduksjon. Teigblandingen opphørte og teigene samlet i større sammenhengende arealer, mange av klyngetunene ble oppløst og nye enkelttun etablert. Overordnet kan utredningsområdet i dag også karakteriseres som et sammenhengende kulturlandskap med tidsdybde, med innslag av moderne boliger, infrastruktur og noe næringsbebyggelse.

Figur 3-3 Kvasnes 1961. [Foto: Ragnar Øvrelid/Digitalt museum](#)

Figur 3-4 Sammenhengende kulturlandskap på Kvasneset, flyfoto 1968. Askeladden

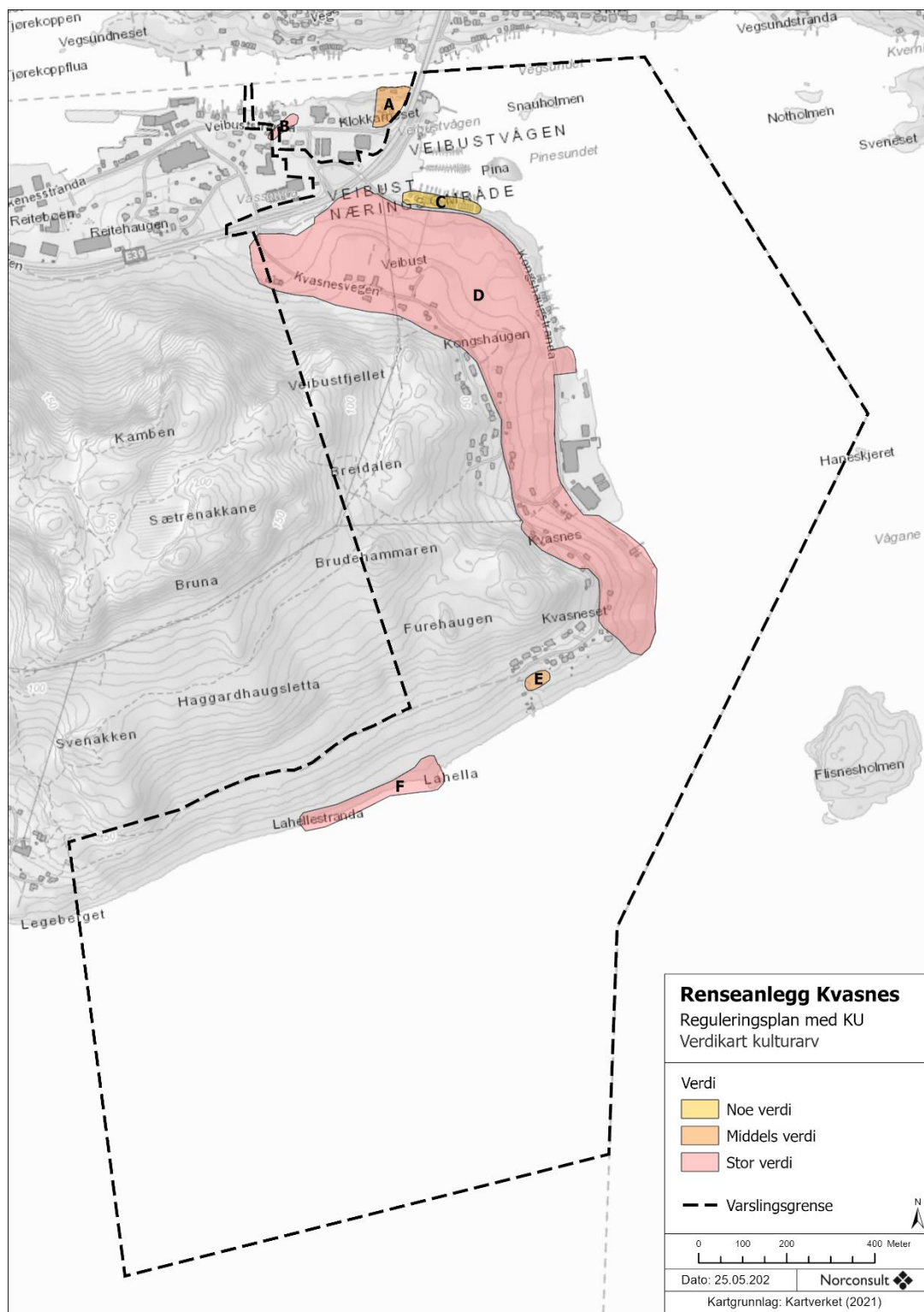

Figur 3-5 Oversiktskart Gislink, registrerte kulturminner pr.12.04.2021

Tabell 3-1 Kulturhistoriske perioder

Periode	Underperiode	Underperiode	Kalenderår	C14-år
Steinalder 9500-1700 f.Kr	Eldre steinalder (Mesolitikum)	Tidligmesolitikum (TM)	9500-8000 fvt	10000-8850 BP
		Mellommolitikum (MM)	8000-6500 fvt	8850-7700 BP
		Senmesolitikum (SM)	6500-4000 fvt	7700-5200 BP
	Yngre steinalder (Neolitikum)	Tidligneolitikum (TN)	4000-3400 fvt	5200-4700 BP
		Mellomneolitikum (MN)	3400-2300 fvt	4700-3800 BP
		Senneolitikum (SN)	2300-1700 fvt	3800-3400 BP
Bronsealder 1700-500 f.Kr	Eldre bronsealder (EBA)		1700-1100 fvt	3400-2900 BP
	Yngre bronsealder (YBA)		1100-500 fvt	2900-2440 BP
Jernalder 500 f.Kr- 1030 e.Kr	Eldre jernalder (EJA)	Førromersk jernalder	500 f.Kr -0	2440-2010 BP
		Romertid	0-400 evt	2010-1680 BP
		Folkevandringstid	400-570 evt	1680-1500 BP
	Yngre jernalder (YJA)	Merovingertid	570-800 evt	1500-1210 BP
		Vikingtid	800-1030 evt	1210-1000 BP
Historisk tid 1030 e.Kr-	Middelalder (MA)	Tidlig middelalder	1030-1130 evt	
		Høymiddelalder	1130-1350 evt	
		Senmiddelalder	1350-1536 evt	
	Nyere tid (Etterreformatorisk tid)	Tidlig nytid	1537-1670 evt	
		Eneveldet	1660-1814 evt	
		Unionstid	1814-1905 evt	
		1900-tall til nåtid	1905 evt-	

3.2 Delområder kulturarv

Tabell 3-2 Verdikart kulturarv

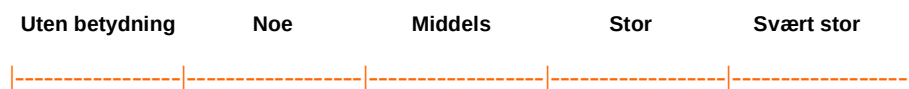
3.2.1 Delområde A Kildehaugen

Beskrivelse

Delområde A ligger helt nord i utredningsområdet ved Vegsundet, og består av et lite bygningsmiljø med to våningshus og tradisjonslokaliteten Olavskjelda (Askeladden-id 156059). Våningshusene er SEFRAK-registrert og opplyses der å være oppført i 1863-1864. Bygningene fremstår noe modernisert, men fortsatt med en viss autentisitet.

Verdivurdering

Delområdet har en viss helhet, med bygninger og omliggende hageareal. Olavskjelda er automatisk freda som tradisjonslokalitet samt et regionalt prioritert kulturminne, noe som trekker verdien opp. Delområdet samlet vurderes til middels verdi.

Figur 3-6 Våningshus ved Vegsundet, delområde A

Figur 3-7 Våningshus vest i delområde A

3.2.2 Delområde B Veibust gravrøys

Beskrivelse

Delområdet ligger nordøst i utredningsområdet og består av to automatisk freda kulturminner, ei gravrøys (Askeladden-id 35524) og en skålgropstein (Askeladden-id 60612). Gravrøysa er ca 12 m i diameter og 0,75 m høy. Den beskrives som noe uryddig og utkastet enkelte steder. Røysa har hatt god utsikt over Vegsundet, men er nå svært tilgrodd av kratt og skog. Røysa dateres til bronse-/jernalder, lokaliseringen ved sundet har sannsynligvis vært svært bevisst. Det ligger også en gravrøys lenger vest ved sundet. Mellom røysene ligger en skålgropstein, kalt Blotsteinen, som er inkludert i delområdet. Steinen er ca 2,8x2 m, og opptil 1 m høy. På steinblokka er det registrert 40 tydelige skålgroper, muligens flere som er mindre tydelige. Skålgropene dateres til bronse-/jernalder. Røysa og skålgropsteinen ligger i hensynssoner bevaring i kommuneplanens arealdel, steinen er også et regionalt prioritert kulturminne.

Verdivurdering

Delområdet består av kulturminner som enkeltvis har høy verdi, helheten i omgivelsene er fragmentert av nyere bebyggelse og tiltak. Formell verneverdi trekker verdien opp. Vurderes til stor verdi, i nedre del av kategorien.

Figur 3-8 Gravrøys i delområde B

Figur 3-9 Skålgropstein med gravrøys i bakgrunnen (bak stort tre), delområde B

Figur 3-10 Skålgroper, delområde B

3.2.3 Delområde C Vegsund naustmiljø

Beskrivelse

Delområdet ligger ved utkanten av Vegsundet og består av en naustrekke med ulik kronologi. Et naust er SEFRAK-registrert og er fra rundt 1870, påbygd ca 1965. De øvrige fremstår forholdsvis nybygd i tradisjonell utforming, eller evt renoveret.

Verdivurdering

Naustmiljøet er vanlig forekommende og har helhetlige kvaliteter, men redusert autentisitet. Delområdet vurderes til noe verdi.

Figur 3-11 Naustmiljø ved Vegsund, delområde C

Figur 3-12 Østlige del av naustmiljøet

3.2.4 Delområde D Veibust-Kongshaugen-Kvasnes

Beskrivelse

Delområdet består av flere gårdstun og kulturlandskap under Veibust gårdsnummer 59, Kongshaugen gnr 58 og Kvassnes gnr 57, samt en rekke automatisk freda kulturminner fra eldre steinalder og frem til yngre jernalder. De automatisk freda kulturminnene fordeler seg over hele miljøet fra nord til sør, men de viktigste lokalitetene for opplevelsesverdi er gravrøyser sør i miljøet. Røysene er synlig på overflaten, selv om de i dag er mye tilgrodd med vegetasjon. I miljøet er 13 stående gårdsbygninger oppført i SEFRAK-registeret, hvorav 3 fra før 1850. Noen av byggene fremstår med høy grad av autenticitet, mens enkelte andre fremstår å være mer modernisert. 3 tufter/ruiner er også SEFRAK-registrert på gnr 58 bnr 1, i areal for midtre alternativ.

Helt sør i delområdet ligger et automatisk freda gravfelt med tre gravrøyser. Røysene ligger på rekke langs kystlinja, og kan trolig være kystrøyser fra bronsealder. Lokaliteten består også av en steinalderboplass i dyrka marka mellom røysene. Røysfeltet er i dag tilgrodd av lauvskog og kratt, men har tidligere vært godt

synlig fra sjøen. Samlet inkluderer delområde D en rekke automatisk freda kulturminner fra midtre del av eldre steinalder og frem til vikingtid, oversikt over lokaliteter er gitt i tabell nedenfor.

Tabell 3: Oversikt over lokaliteter

Askeladden-id	Kulturminne	Datering	Kommentar
45553	Gravfelt og steinalderboplass	Steinalder-bronsealder	Regionalt prioritert
60611	Gravrøys	Bronsealder/jernalder	
108392	Bosetning-/aktivitetsområde	Førromersk jernalder-vikingtid	
116233	Dyrkningslag	Seinneolittikum	
229535	Bosetning-/aktivitetsområde	Eldre bronsealder	
230489	Bosetning-/aktivitetsområde	Førromersk jernalder	
236044	Mulig gravrøys	Jernalder	Uavklart vernestatus
266379	Bosetning-/aktivitetsområde	Seinmesolittikum	
266382	Bosetning-/aktivitetsområde	Tidligneolittikum	
266383	Bosetning-/aktivitetsområde	Tidligneolittikum	
266384	Bosetning-/aktivitetsområde	Seinmesolittikum	
273017	Bosetning-/aktivitetsområde	Førromersk jernalder	
273018	Bosetning-/aktivitetsområde	Mellommesolittikum-seinmesolittikum	
273019	Bosetning-/aktivitetsområde	Mellomneolittikum	
273020	Bosetning-/aktivitetsområde	Førromersk jernalder	
273021	Bosetning-/aktivitetsområde	Tidligneolittikum	
273022	Bosetning-/aktivitetsområde	Førromersk jernalder	

Verdivurdering

Delområdet består av en rekke automatisk freda kulturminner fra midtre del av eldre steinalder frem til yngre jernalder, samt gårdsmiljø med eldre bygningsmasse og sammenhengende kulturlandskap. Flere av gravrøysene fremstår godt bevart og synlige på overflaten, men røysene er i dag mye tilgrodd og lite synlig på avstand. Samlet er delområdet et helhetlig kulturlandskap med en rekke automatisk freda kulturminner og stor tidsdybde, og vurderes til stor verdi.

Figur 3-13 Dyrka mark nord helt nord i delområde D. En mindre lokalitet med forhistoriske dyrkningsspor er registrert her.

Figur 3-14 Stabbur på gnr. 59 bnr. 1, 1800-tallet tredje kvartal

Figur 3-15 Eldre driftsbygning, gnr. 59 bnr 95

Figur 3-16 Stabbur gnr. 59 bnr., trolig fra før 1850

Figur 3-17 Stabbur gnr. 57 bnr. 2, trolig fra før 1850

Figur 3-18 Gravrøys (Askeladden-id 60611) i midtre del av delområdet

Figur 3-19 Oversikt, midtre del av delområdet, gnr. 57 bnr. 50, 53

Figur 3-20 Gnr. 57 bnr. 46, det bakerste huset er SEFRAK-registrert

Figur 3-21 Løe på gnr. 57 bnr. 12, vest for regionalt prioritert gravfelt på Kvassneset

Figur 3-22 Ei av gravrøysene tilhørende gravfeltet på Kvassneset (Askeladden-id 45553). Tydelig plyndringsgrop i røysa.

Figur 3-23 Ei av gravrøysene på gravfeltet på Kvassneset (Askeladden-id 45553)

3.2.5 Delområde E Kvasnes steinalderboplass

Beskrivelse

Delområdet består av en automatisk freda steinalderboplass (Askeladden-id 213099) fra midtre del av yngre steinalder, hvor det er påvist funn av flintavslag og trekullholdig kulturlag. Lokaliteten ligger i løvskog omgitt av bebyggelse i vest, nord og øst, men har fortsatt en visuell tilknytning til sjøen i sør.

Verdivurdering

Delområdet består av en enkelt lokalitet med formell vernestatus. Da kulturminnet ikke er synlig på overflaten har miljøet begrenset opplevelsesverdi, og vurderes til middels verdi.

Figur 3-24 Delområde E steinalderboplass (Askeladden-id 213099).

3.2.6 Delområde F Lahella

Beskrivelse

Delområdet ligger vest for gårdsbebyggelsen, hvor alle tre gårdene har utmarksteiger. Lahella betyr ladested, og er ofte assosiert med steder hvor en lastet om trelast. Delområdet består av to automatisk freda kulturminnelokaliteter, et gravfelt med to røyser (Askeladden-id 6050), og et skålgropfelt (Askeladden-id 15879). Gravfeltet beskrives som bestående av to røyser, en med diameter på 14 m og 0,5 m høy, den andre er ei lav røys med diameter på 4 m. Gravfeltet er et regionalt prioritert kulturminne.

Skålgropfeltet består av 5 skålgroper på ei bergflate ca. 9 m fra sjøen.

Verdivurdering

Delområdet består av to enkeltlokaliteter med formell vernestatus, hvorav en også er regionalt prioritert. Hvorvidt det er en innbyrdes sammenheng mellom lokalitetene er vanskelig å avgjøre, da dateringsrammene for begge er forholdsvis vide. Omgivelsene rundt er i dag tilvokst med skog og kratt, men med mindre vegetasjon har røysene ved Lahella vært godt synlig fra sjøen.

Figur 3-25 Gravrøyser (Askeladden-id 6050) sett fra Lahella

Figur 3-26 Lahella fotografert 1962. Foto: [Ragnar Øvrelid/Digitalt museum](#)

Figur 3-27 Den største gravrøysa ved Lahella i dag.

3.3 Oppsummering

Figur 3-28. Oppsummering av verdier

Delområde	Kort beskrivelse	Verdi
Delområde A Kildehaugen	Lite bygningsmiljø med automatisk freda tradisjonslokalitet (Olavskjelda)	Middels
Delområde B Veibust	Automatisk freda gravrøys og skålgropstein	Stor
Delområde C Veibust naustmiljø	Naustrekke langs Vegsundet, noe helhetlig	Noe
Delområde D Veibust-Kongshaug-Kvasnes	Helhetlig kulturlandskap med flere gårdstun og en rekke automatisk freda kulturminner fra eldre steinalder til yngre jernalder, blant annet et gravfelt og en rekke lokaliteter med bosetnings-/aktivitetsspor under flat mark	Stor
Delområde E Kvasnes steinalderboplass	Steinalderboplass	Middels
Delområde F Lahella	Gravrøyser og skålgropstein	Stor

4 Vurdering av påvirkning og konsekvens

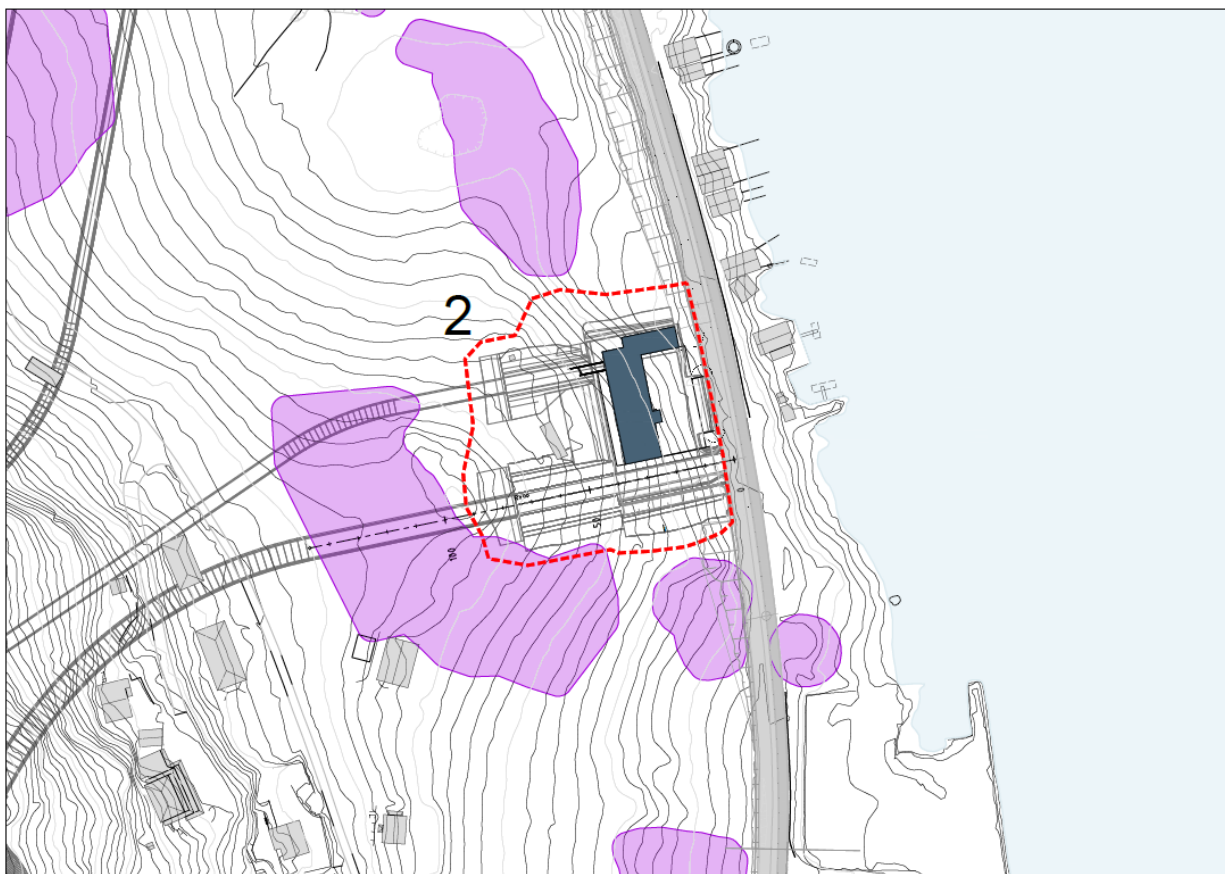
Påvirkning er vurdert ihht. kriterier i V712, se figur under. Tegninger og modell av tiltaket pr. 12.05.2021 er lagt til grunn i vurderingen, samtutslippspunkt og løsninger for tilførsels- og utslippsledninger slik de foreligger i silingsnotat datert 26.05.2021.

Påvirkning	Landskapsnivå	Kulturmiljønivå
Sterkt forringet	Splitter opp det kulturhistoriske landskapet på en slik måte at det sterkt reduserer lesbarheten og forståelsen av sammenhenger. Bidrar til å ødelegge eller sterkt redusere verdien til viktige kulturmiljø. Skaper barrierer.	Ødelegger hele eller størstedelen av kulturmiljøet. Ødelegger den viktigste (mest verdifulle) delen av miljøet. Bidrar til at miljøets funksjon blir ødelagt. Tap av svært viktige enkeltelement.
Forringet	Splitter opp det kulturhistoriske landskapet og reduserer lesbarheten. Reduserer verdien av de enkelte kulturmiljøene. Bidrar til reduserte sammenhenger.	Berører store deler av kulturmiljøet. Reduserer miljøets funksjon. Tap av viktige enkeltelement.
Noe forringet	Splitter opp det kulturhistoriske landskapet, men dette kan fortsatt fungere som ett landskap uten vesentlig tap av lesbarhet. Svekker sammenhenger og forbindelseslinjer.	Berører en mindre viktig del av kulturmiljøet. Tap av mindre viktige enkeltelement. Svekker sammenhengen.
Ingen/ubetydelig endring	Ingen påvirkning/ubetydelig endring.	Ingen påvirkning/ubetydelig endring.
Forbedret	Gjenoppretter sammenhenger der det har vært brudd og bedrer kontakten mellom kulturmiljøer. Bidrar til restaurering av viktige kulturmiljø og kulturhistoriske landskapselement. Reduserer eksisterende negativpåvirkning eller tar bort støy.	Bedrer tilstanden vesentlig ved at eksisterende negative inngrep tilbakesføres. Bidrar til restaurering av kulturmiljøer eller kulturminner. Reduserer påvirkning eller tar bort støy.

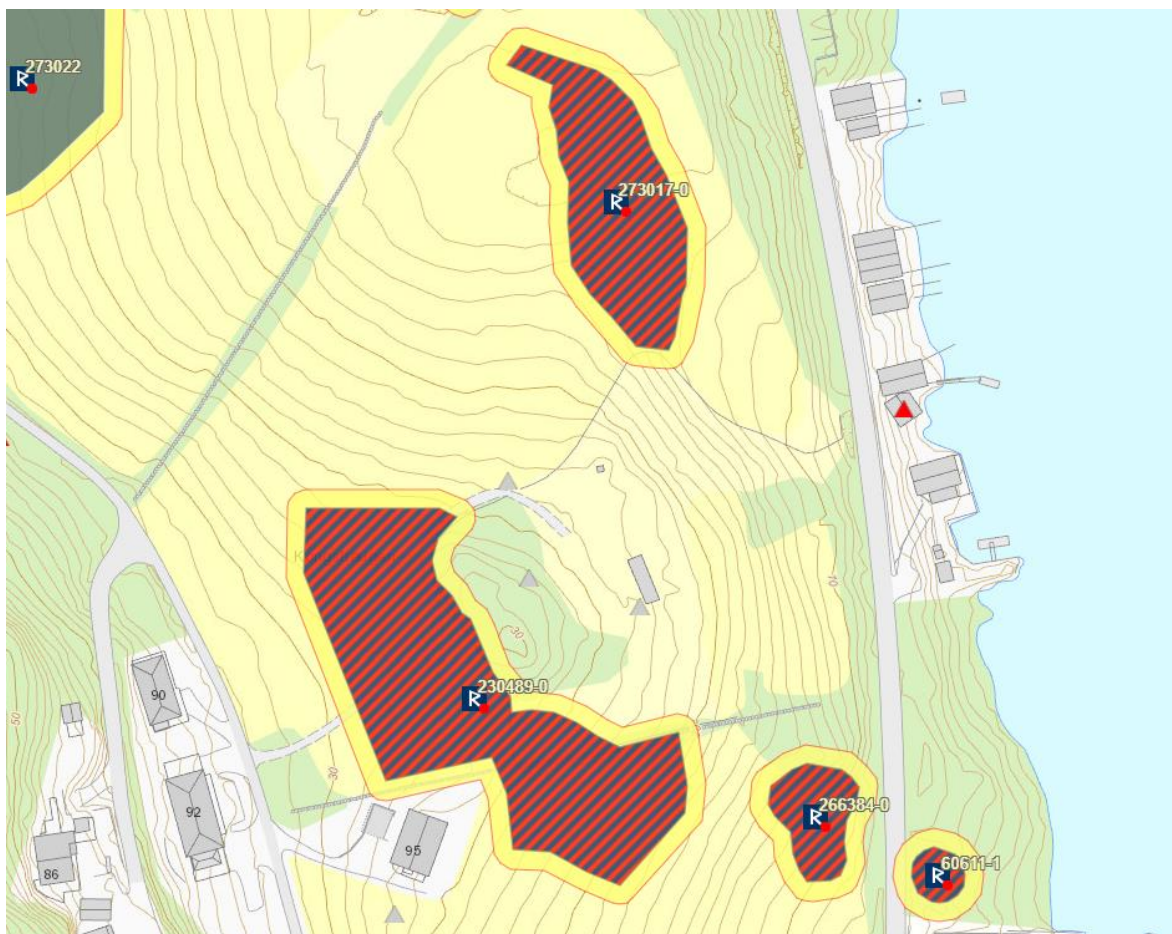
Figur 4-1 Kriterier for vurdering av påvirkning, deltema kulturarv, V712.

4.1 Alternativ B-2 (midt)

I midtre alternativ (B-2) anlegges påhugg og adminstrasjonsbygg omtrent midt i planområdet, og midt i det større sammenhengende kulturmiljøet delområde D Veibust-Kongshaug-Kvasnes med stor verdi. Dagens veg langs Kongshaugstranda breddetvides noe på østsiden og det anlegges fortau på vestsiden.

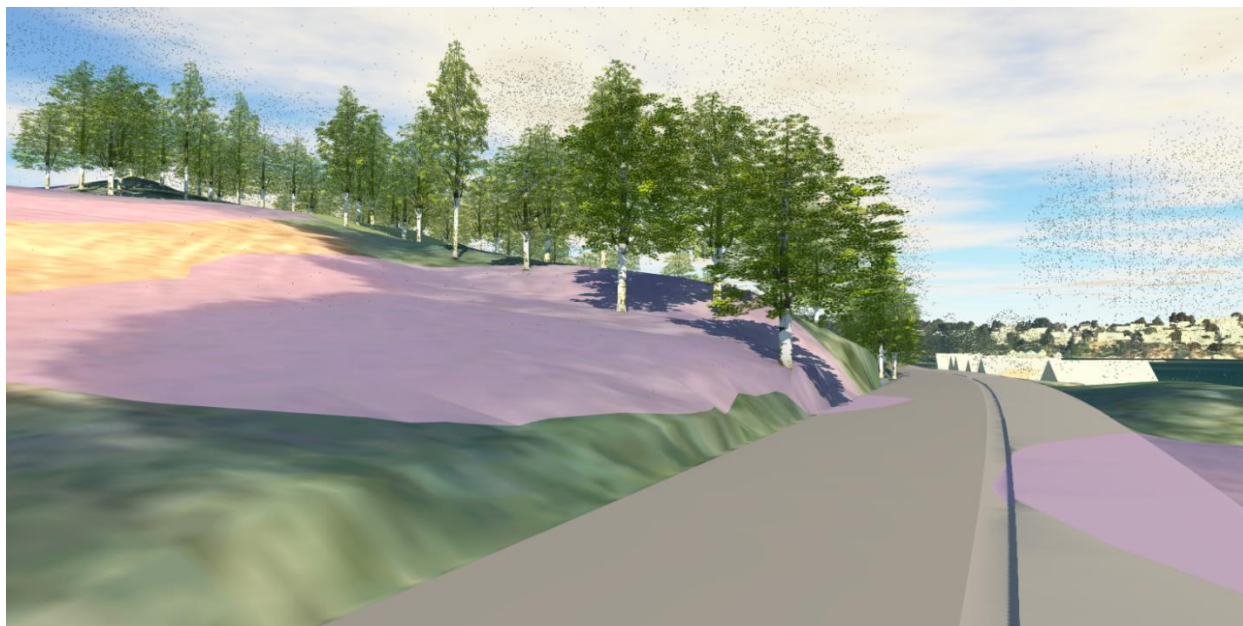
Figur 4-2 Inngrep i terreng (rødt omriss), midtre alternativ. Illustrasjon Asplan Viak..

Figur 4-3 Kulturminner i tilstøtende areal til midtre alternativ, utsnitt fra Askeladden.

Figur 4-4 Utsnitt fra infraworks-modell 12.05.2021, midtre alternativ. Illustrasjon Asplan Viak.

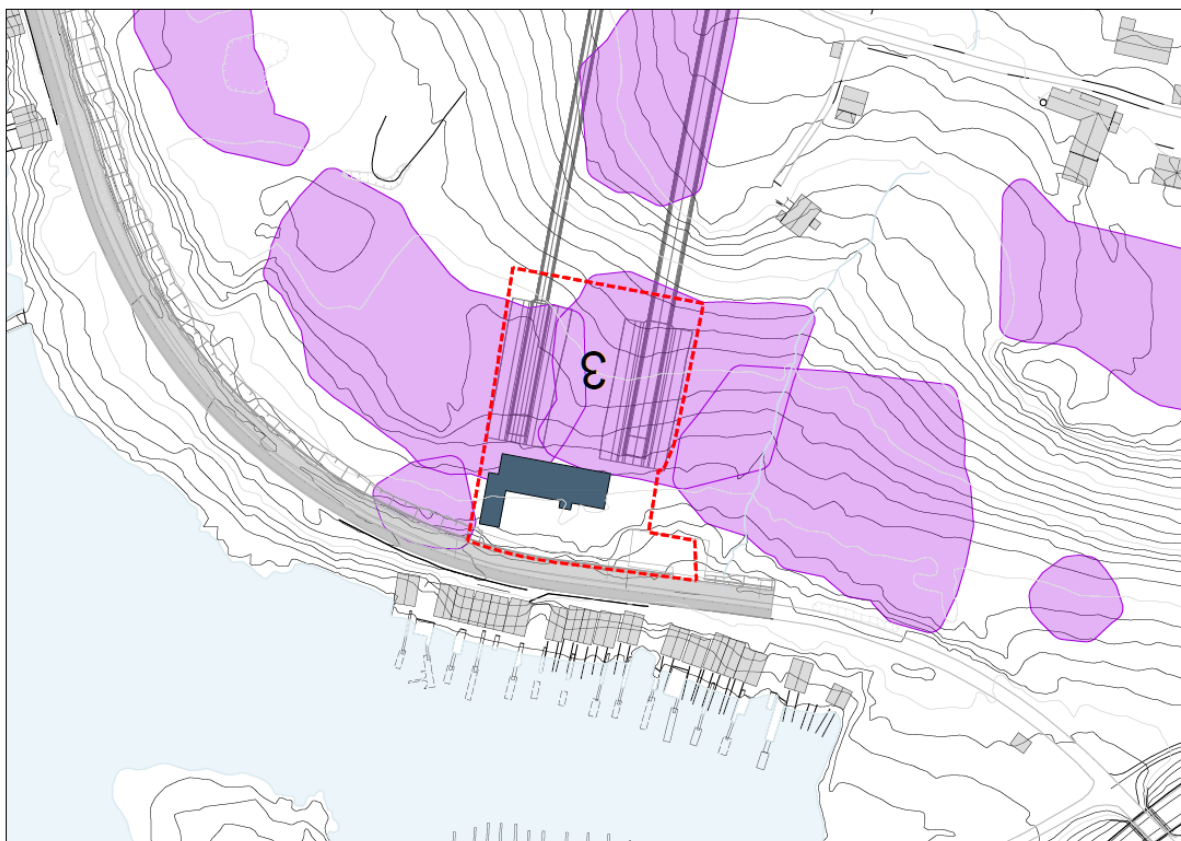

Figur 4-5 Utsnitt fra Infracore-modell 12.05.2021, sett fra bakkenivå ca. ved gravrøys Askeladden-id 60611. Illustrasjon Asplan Viak.

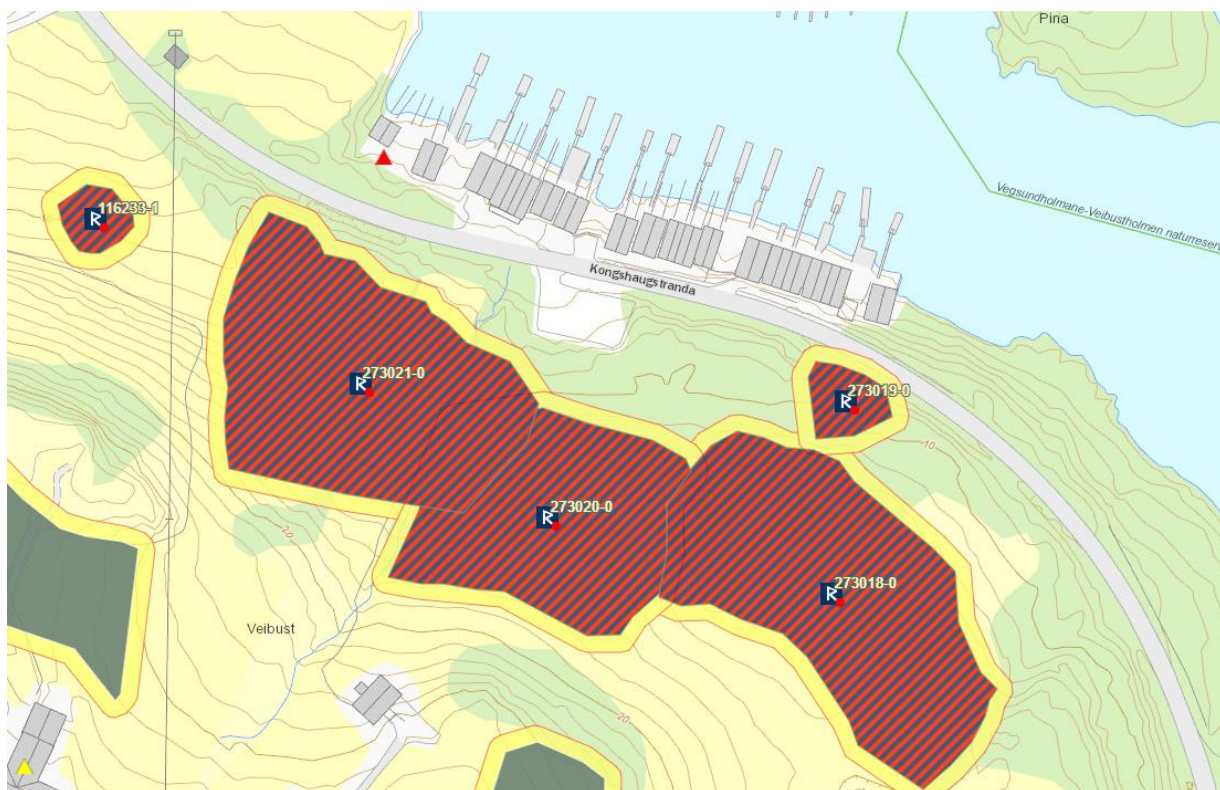
Påvirkning og konsekvens alternativ B-2			
Delområde	Verdi	Påvirkning	Konsekvens
Delområde A Kildehaugen	Middels		
Delområde B Veibust	Stor		
Delområde C Veibust naustmiljø	Middels	Bak naustmiljøet etableres fortau på østsiden av dagens veg, og vegen breddeutvides på vestsiden. Inngrepet vil ikke skille seg nevneverdig fra dagens situasjon for naustmiljøet. Ubetydelig endring	0
Delområde D Veibust-Kongshaug-Kvasnes	Stor	Påhugg og administrasjonsbygg vil medføre terrenginngrep i midtre del av delområdet og har høy grad av nærføring til automatisk freda kulturminner Askeladden-id 273017, 266384 og noe nærføring til gravrøys id 60611. Anlegget vil imidlertid bli lite synlig fra gravhaugen. Byggegrep vil gi terrenginngrep i Askeladden-id 230489, evt i lokalitetens sikringssone. SEFRAK-registrerte tufter/løe etter tun under Kongshaug fjernes. Etablering av fortau og breddeutvidelse av dagens veg vil komme i direkte konflikt med automatisk freda kulturminne Askeladden-id 273019. Alternativet har direkte konflikt med to automatisk freda kulturminner/sikringssone og det må søkes dispensasjon fra kulturminneloven for disse. Inngrep i midtre del av et større sammenhengende kulturmiljø bryter sammenheng i et helhetlig kulturlandskap. Fortau og breddeutvidelse av veg vil gi noe inngrep lenger nord i miljøet, men begrenset til areal langs eksisterende veg. Forringet påvirkning	--
Delområde E Kvasnes steinalderboplass	Middels		
Delområde F Lahella	Stor		
Samlet konsekvens			--

4.2 Alternativ C-3 (nord)

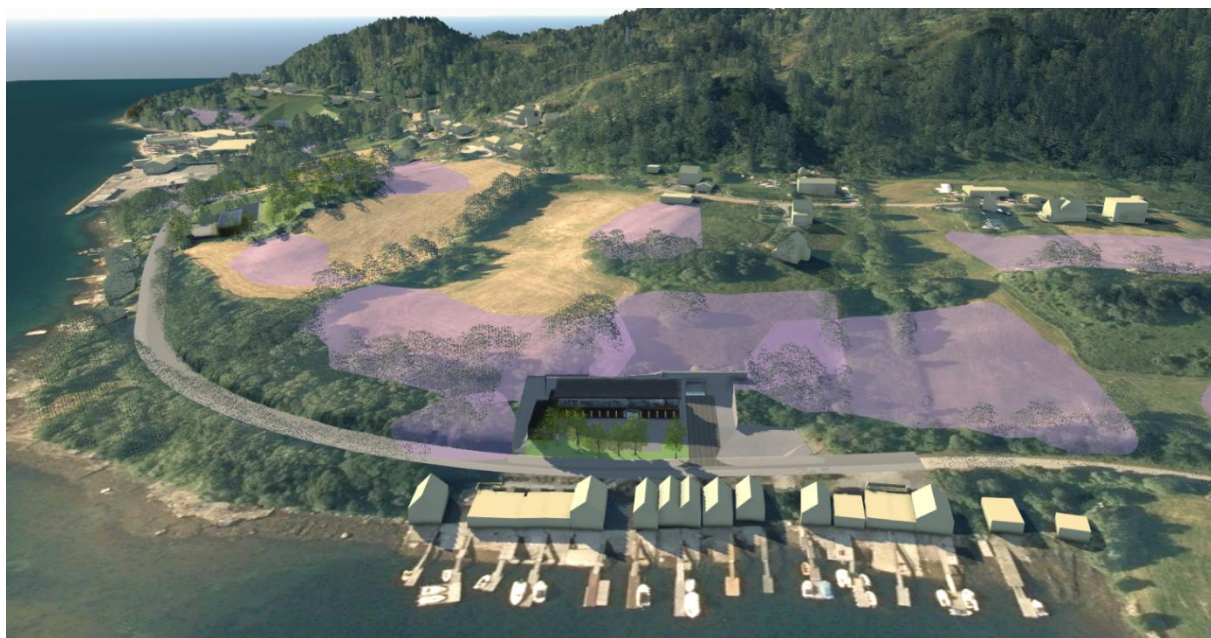
I alternativet lengst nord legges påhugg og administrasjonsbygg bak naustrekka i delområde C, Veibust naustmiljø.

Figur 4-6 Inngrep i terreng (rødt omriss), nordre alternativ. Illustrasjon Asplan Viak

Figur 4-7 Automatisk freda lokaliteter i areal for nordre alternativ, utsnitt fra Askeladden.

Figur 4-8 Utsnitt fra infraworks-modell 12.05.2021, nordre alternativ. Illustrasjon AsplanViak

Påvirkning og konsekvens alternativ C-3			
Delområde	Verdi	Påvirkning	Konsekvens
Delområde A Kildehaugen	Middels		
Delområde B Veibust	Stor		
Delområde C Veibust naustmiljø	Noe	Påhugg og administrasjonsbygg vil bli synlig bak naustrekka, men vurderes ikke å ha vesentlig betydning for lesbarheten av naustmiljøet. Ubetydelig endring.	0
Delområde D Veibust-Kongshaug-Kvasnes	Stor	Påhugg og administrasjonsbygg vil medføre terrenginngrep i nordlige del av et større sammenhengende kulturmiljø, og vil komme i direkte konflikt med automatisk freda kulturminner Askeladden-id 273018 og 273020. Inngrepet krever dispensasjon fra kulturminneloven. Inngrepet har også så høy grad av nærføring til id 273019 og 273021 at disse lokalitetene sannsynlig også må søkes dispensasjon for. For delområdet samlet vurderes inngrep i nordlige del å være av mindre betydning enn inngrep lenger sør i miljøet. Inngrepet krever dispensasjon fra kulturminneloven for 2-4 lokaliteter. Forringet påvirkning	--
Delområde E Kvasnes steinalderboplass	Middels		
Delområde F Lahella	Stor		
Samlet konsekvens			--

5 Samlet vurdering og rangering

Begge alternativer har direkte konflikter med automatisk freda kulturminner og gir brudd i et helhetlig kulturlandskap, og har samme samlede konsekvensgrad på **middels negativ**. Det er dermed vanskelig å rangere alternativene.

Alternativ nord har den største direkte konflikten, med terrenginngrep i to lokaliteter og svært høy grad av nærføring til ytterligere to. Nordre alternativ gir brudd i kulturlandskapet i nord, men i en begrenset del av et større sammenhengende kulturmiljø. Alternativet vil bli synlig bak naustrekka ved Vegsundet, men naustmiljøet er vurdert til lav verdi i utredningen og vurderes ikke å bli vesentlig forringet av daganlegget.

Vegløsningen i midtre alternativ har direkte konflikt med en automatisk freda lokalitet (Askeladden-id 273019) og høy grad av nærføring til id 230489. Selv om dette alternativet har mindre grad av direkte konflikt med freda kulturminner enn nordre alternativ, medfører alternativet nærføring til flere lokaliteter i omgivelsene, samt gir brudd i et helhetlig kulturlandskap.

Begge alternativer gir negativ virkning i form av tap av automatisk freda kulturminner og brudd i et sammenhengende kulturmiljø og kulturlandskap. Forskjellen i alternativenes samlede virkning er dermed liten. Hvis en vektlegger den samlede virkningen på kulturmiljøet og kulturlandskapet, kan alternativ nord fremstå noe bedre enn alternativ midt, da nord-alternativet ikke medfører breddeutvidelse av dagens veg og gir inngrep i en begrenset del av det samlede kulturlandskapet. Hvis en hadde vektlagt tap av automatisk freda lokaliteter, ville alternativ midt kommet best ut.

Tabell 4: Samlet vurdering og rangering av de to alternativ

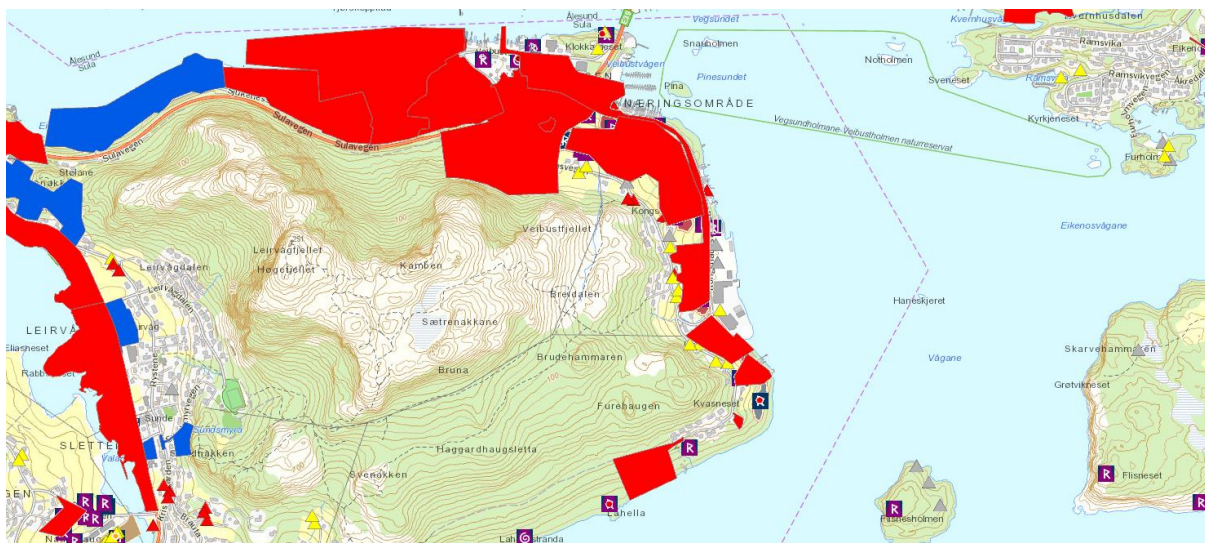
Delområde	Alternativ C-3 (nord)	Alternativ B-2 (midt)
Delområde A Kildehaugen		
Delområde B Veibust		
Delområde C Veibust naustmiljø	0	0
Delområde D Veibust-Kongshaug-Kvasnes	--	--
Delområde E Kvasnes steinalderboplass		
Delområde F Lahella		
Samlet konsekvens	--	--
Rangering	1	2

5.1 Forholdet til kulturminneloven

Undersøkelsesplikt etter kulturminneloven §9

Funnpotensiale inngår ikke i vurderingen av tiltakets konsekvenser, og representerer i mange tilfeller en usikkerhet. I dette tilfellet har Møre og Romsdal utført arkeologiske registreringer i planområdet på land og påvist nye funn av automatisk freda kulturminner i 2019 og 2020. Det antas dermed at undersøkelsesplikt hjemlet i kulturminneloven §9 er oppfylt ihht reguleringsplanen, med mindre nye arealer tas inn i planen.

Tiltaket kan medføre noe inngrep på sjøbunnen. Evt. behov for og metode for marinarkeologisk registrering i sjøareal avgjøres og gjennomføres av Bergens Sjøfartsmuseum. Marinarkeologisk registrering utføres vanligvis ved dykking på dybder ned til 30 m, på dypere vann kan egnede metoder for fjernpåvisning benyttes.

Figur 5-1 Utredningsområdet og omgivelser vist med arealer for utført arkeologisk registrering. Rød farge viser funnførende registrering, blå negativ (Polygoner viser undersøkt område, hele det registrerte arealet trenger dermed ikke være funnførende).

Dispensasjon fra kulturminneloven §8,4. ledd

Begge alternativer vil komme i direkte konflikt med automatisk freda kulturminner. Det må søkes dispensasjon fra kulturminneloven for løyve til inngrep i berørte lokaliteter. Dispensasjon avgjøres av regional kulturminnemyndighet (Møre og Romsdal fylkeskommune). Hvis dispensasjon innvilges settes det vanligvis vilkår om arkeologisk utgravning av kulturminner som berøres av tiltaket. Hjemlet i kulturminnelovens §10 må kostnader til arkeologisk utgravning dekkes av tiltakshaver.

5.2 Anleggsfasen

Ved anleggsgjennomføring må det tas hensyn til freda lokaliteter i tilstøtende arealer for å sikre disse fra skade og inngrep. Lokaliteter som evt skal bevares nær tiltaket bør markeres i terreng i samråd med regional kulturminnemyndighet. Vanlig måte å merke lokaliteter på er å benytte sperrebånd eller lett anleggsgjerde.

Utført arkeologisk registrering i planområdet utelukker ikke at en kan påtreffe uregistrerte kulturminner i forbindelse med gjennomføring av tiltak. Kulturminnelovens §8,2. ledd sier at dersom det under anleggsarbeid fremkommer automatisk freda kulturminner, skal arbeidet straks stanses og kulturminnemyndighet kontaktes (Møre og Romsdal fylkeskommune, for kulturminner i sjø Bergens Sjøfartsmuseum). Entreprenør som skal ut i felt må være informert om meldeplikten.

5.3 Skadereduserende tiltak

For begge alternativer vil god terrengmessig tilpasning være viktig for å dempe visuelle virkninger på kulturminner i nærområdet, samt dempe nær- og fjernvirkning på det helhetlige kulturlandskapet.

Referanser

[Askeladden](#) 24.05.2021

[Gislink](#) 12.04.2021

Arkeologisk registrering i samband med regulering til industriområde på Veibost og Reitehaugen i Sula kommune. Møre og Romsdal fylke v/T. E. Linge 2006

Arkeologisk rapport 2021, Kvasnes renseanlegg, Kvasnes, Kongshaug og Veibust i Sula kommune. Møre og Romsdal fylkeskommune v/E. Kristensen

Den Norske Lods. Utgit av Norges geografiske opmaaling 1871. 6te hefte. Fra Florø til Ålesund. Omarbeidet 1914. Kristiania, Grøndahl & Sønns boktrykkeri 1914.

[Digitalt museum](#), 24.05.2021

Forundersøkelse for grunnboring, Kvasnes og Kongshaug. Kvasnes og Kongshaug, gnr 57 og 58 i Sula kommune. Arkeologisk rapport 2018. Møre og Romsdal fylke v/H. Eltoft og S. Busengdal.

Statens vegvesen 2018: *Håndbok V712 – Konsekvensanalyse*